

HANDLINGSPROGRAM

FÖR ETT FINLAND MED TVÅ LEVANDE NATIONALSPRÅK

INNEHÅLL

BAKGRUND	3
MEDLEMMAR I STYRGRUPPEN	3
ÅTGÄRDSFÖRSLAGEN I KORTHET	4
INLEDNING	6
Handlingsprogrammets mål och avgränsningar	7
ÅTGÄRDSFÖRSLAG	9
1. Långsiktig och proaktiv språkplanering.....	9
2. Ansvarig minister för nationalspråken	10
3. Förvaltningsreformer och det svenska språket	12
4. Språkliga konsekvensbedömningar	15
5. Språkkunskaper inom den statliga och kommunala förvaltningen	16
6. Inrättande av en språkbudsmannafunktion	18
7. Språket i utbildningen.....	21
8. Språket i social- och hälsovården samt specialistsjukvården	24
9. Integrering på svenska.....	27
10. Språk och medier	29
AVSLUTNING	30

BAKGRUND

Svenska Finlands folkting tillsatte våren 2010 en styrgrupp under ledning av president Martti Ahtisaari för att utarbeta ett handlingsprogram med konkreta förslag om hur Finland ska förbli ett land med två levande nationalspråk. Styrgruppen som består av riksdagsledamöter från alla partier med svensk verksamhet och ledande tjänstemän från olika samhällssektorer presenterar sina förslag i denna slutrapport.

MEDLEMMAR I STYRGRUPPEN

Ordförande:

Martti Ahtisaari, president

Medlemmar:

Pekka Haavisto, riksdagsledamot, De gröna

Anna-Maja Henriksson, riksdagsledamot, styrelseordförande, Svenska Finlands folkting

Antti Isotalus, stadsdirektör, Karleby

Gunnar Jansson, lagtingsledamot, Ålands lagting

Miapetra Kumpula-Natri, riksdagsledamot, Socialdemokraterna

Seppo Kääriäinen, riksdagsledamot, förste vice talman, Centern

Timo Lankinen, generaldirektör, Utbildningsstyrelsen

Annika Lapintie, riksdagsledamot, Vänsterförbundet

Aki Lindén, verkställande direktör, Helsingfors och Nylands sjukvårdsdistrikt

Jukka Lindstedt, rådgivare, Presidentens kansli

Marjo Matikainen-Kallström, riksdagsledamot, Samlingspartiet

Kari-Pekka Mäki-Lohiluoma, verkställande direktör, Finlands Kommunförbund

Pirkko Nuolijärvi, direktör, Forskningscentralen för de inhemska språken

Sari Palm, riksdagsledamot, Kristdemokraterna

Rauno Saari, överdirektör, ordförande, Delegationen för språkärenden

Raimo Sailas, statssekreterare, Finansministeriet

Kimmo Sasi, riksdagsledamot, ordförande, Riksdagens grundlagsutskott

Krister Ståhlberg, professor, tidigare direktör, Svenska kulturfonden

Paulina Tallroth, regeringsråd, Justitieministeriet

Ulla-Maj Wideroos, riksdagsledamot, Svenska folkpartiet

Sekreterare:

Markus Österlund, programchef för handlingsprogrammet, Svenska Finlands folkting

ÅTGÄRDSFÖRSLAGEN I KORTHET

1. Regeringen utarbetar en övergripande, långsiktig språkstrategi för hur Finlands två nationalspråk ska stödjas och utvecklas.
2. Regeringen gör upp en konkret språkpolitisk handlingsplan för regeringsperioden 2011-2015.
3. Regeringen utser en minister med ett klart uttalat ansvar för nationalspråken. Till ministerns uppgift hör att ansvara för utarbetandet av den långsiktiga språkstrategin och den konkreta språkpolitiska handlingsplanen och också mera generellt att främja nationalspråkens ställning i landet.
4. Den ansvariga ministern får en för uppgiften tillräcklig tjänstemannastab exempelvis vid Justitieministeriet. Denna stab har ett övergripande ansvar för att övervaka och utvärdera hur ministerier och enskilda myndigheter fullföljer sina språkliga skyldigheter. Eftersom språkliga rättigheter är grundlagstryggade bör detta ske genom instruktioner för verksamheten.
5. Justitieministeriet informerar de myndigheter som bereder förvaltningsreformer om grundlagens och språklagens skyldigheter beträffande de språkliga rättigheterna, i syfte att säkerställa dessa i reformerna. Utgångspunkten för informationen är de auktoritativa tolkningar av grundlagen som riksdagens grundlagsutskott och justitiekanslern har gjort.
6. Finansministeriet tillsätter tillsammans med Finlands kommunförbund en beredning som utarbetar lösningar för att kommunerna ska kunna säkerställa likvärdiga språkliga rättigheter på båda nationalspråken i samband med kommunala förvaltningsreformer. I arbetet med en ny kommunallag beaktas nya metoder som utvecklar de språkliga rättigheterna i kommunalförvaltningen och ökar delaktigheten bland dem som använder servicen.
7. Det primära ansvaret för bedömningen av språkliga konsekvenser finns hos respektive ansvarsministerium. Dessa ministerier bör inför varje enskild förvaltningsreform som inverkar på de grundläggande språkliga rättigheterna, tillämpa Justitieministeriets anvisningar för bedömning av språkliga konsekvenser. Konsekvensbedömningar bör också göras regelbundet i den konkreta organiseringen av service, så att språkgruppernas möjligheter att i praktiken erhålla service på sitt modersmål säkerställs.
8. Varje tvåspråkig myndighet, statlig och kommunal, bör utse en ledande tjänsteman som ansvarsperson för främjandet av nationalspråken. Under ansvarspersonens ledning bör myndigheten utarbeta språkprogram som systematiskt går igenom myndighetens serviceprocesser, så att kundernas språkliga rättigheter garanteras. Språkprogrammen ska finnas tillgängliga på myndigheternas webb-platser.
9. Finansministeriet och Justitieministeriet bör koordinera sina rekryteringsanvisningar och i dessa inkludera de språkkrav som definieras i lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda (6.6.2003/424).
10. Myndigheterna bör erhålla specifika medel för kompletterande språkutbildning åt sin personal.
11. Lagen om justitieombudsmannen kompletteras med en bestämmelse om att det för att handlägga klagomål från allmänheten samt för att övervaka och följa upp att ministerier och övriga offentliga myndigheter agerar i linje med lagstiftningen om nationalspråken finska och svenska, inrättas en språkombudsmannafunktion som verkar i anslutning till justitieombudsmannens kansli.
12. De förslag som gavs av den parlamentariska arbetsgruppen *Den grundläggande utbildningen 2020 – allmänna riksomfattande mål och timfördelningen* ska fortsättningsvis ses som viktiga målsättningar gällande språken och förverkligas från och med år 2014: bl.a. att studier i svenska inleds

senast i årskurs 6; att kommunen ska vara skyldig att erbjuda minst tre A1 språk varav det andra inhemska språket är det ena; och att kommunen ska vara skyldig att starta undervisning i varje A1 språk om minst 10 elever är anmälda.

13. Regeringen bör se till att Utbildningsstyrelsen ser över läroplansgrunderna och utvecklar undervisningsmetoderna i nationalspråken i de finländska skolorna. Betoningen bör i framtiden ligga på kommunikativa färdigheter, och delar av undervisningen kan med fördel integreras med andra ämnen.

14. Språkbad och språkduschar är ypperliga sätt att lära sig nya språk. De statliga projektstöden för språkbad på så väl finska som svenska bör höjas.

15. Regeringen bör göra upp ett nationellt språkmål som definierar vilka andra språkkunskaper vi behöver.

16. Erfarenhet visar att valfrihet inte har gynnat språkinläringen i Finland. För att höja språkkunskaperna bör studentexamen reformeras så att två språk, utöver modersmålet, blir obligatoriska.

17. Social- och hälsovårdsministeriet bör precisera lagstiftningen, så att patientens rätt till patientjournaldokument (epikriser och andra vårddokument) på eget språk, finska eller svenska, garanteras i praktiken. Ministeriet bör säkerställa att alla dataförvaltningssystem fungerar på landets båda nationalspråk.

18. För att råda bot på de stora bristerna i tillgodo-seendet av språkliga rättigheter inom vården, bör övervakningen och uppföljningen skärpas. Alla tvåspråkiga sjukvårdsdistrikt, men också kommunala social- och hälsovårdsenheter, bör ha konkreta språkprogram för hur detta görs.

19. Ledningen i kommuner och samkommuner bör skärpa övervakningen för att se till att kommun-

invånarnas språkliga rättigheter förverkligas vid upphandling av tjänster inom social- och hälsovården samt specialistsjukvården. De språkliga kriterierna bör slås fast redan när upphandlingen planeras och skrivas in i avtalen.

20. Kommunerna bör utreda alternativa sätt att ordna servicen inom primärvården. Genom kommunala betalningsförbindelser och servicesedlar kunde klienter och patienter ges möjlighet att välja en serviceleverantör som kan garantera vård på eget språk, finska eller svenska.

21. Integrationsutbildningen, inklusive språkutbildningen, bör ges även på svenska inom svensk- eller tvåspråkiga orter, emellertid så att även det andra inhemska språket beaktas. För detta ändamål bör det utarbetas läromedel i svenska.

22. Språkinläring och arbete bör gå hand i hand, dvs. vid arbetsrelaterad invandring ges språkfärdigheter på arbetsplatsen. Genom att i högre grad använda läroavtalssystem i anslutning till integrationsutbildningen kan man skapa trygga integrationsstigar.

23. Hela invandrarfamiljen bör integreras i när-samhället, t.ex. genom att barn och mödrar gemensamt deltar i dagis och dagklubbar. Det här möjliggör en naturlig språkinläring. För att speciellt kvinnor ska kunna studera bör det erbjudas dagklubbar för invandrarbarn.

24. Statsmakten garanterar att svenska YLE får tillräckliga resurser för att tillhandahålla public service-tjänster på lika grunder till den finsk- och svensk-språkiga befolkningen i Finland.

25. Det selektiva presstödet bör höjas för att kunna garantera en svenskspråkig nyhetsbyråverksamhet som stöd för de svenskspråkiga dagstidningarna samt för att garantera mångfalden i den svenskspråkiga tidskrifts- och tidningspressen.

INLEDNING

Enligt grundlagen är Finlands nationalspråk finska och svenska. Det betyder att landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolkning har rätt att få sina kulturella och samhällsliga behov tillgodosedda enligt lika grunder. 17 § i grundlagen definierar att det är regeringen, riksdagen och de offentliga myndigheterna som har en skyldighet att agera så att denna princip förverkligas. Den finländska språklagstiftningen och språklagen (423/2003), som trädde i kraft år 2004, är detaljerad och innehåller klara bestämmelser för hur domstolar och andra statliga och kommunala myndigheter ska agera för att förverkliga de grundläggande språkliga rättigheterna i Finland.

Den grundläggande rättigheten att få använda sitt eget språk t.ex. i kontakten med hälsovårdsmyndigheter, domstolar eller polisinrättningar tillgodoses inte alltid i praktiken. Det här har flera ledande politiker uppmärksammat, med presidenterna Tarja Halonen och Martti Ahtisaari i spetsen. ”Det finns också ett klart behov av språkpolitik, eftersom det fortfarande råder stor diskrepans mellan dels de i lagstiftningen tryggade språkliga rättigheterna, dels handlingarna i det levande livet och medborgarnas erfarenheter”, sade president Halonen i ett tal i november 2009.¹

Även statsrådet har i sin berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2009² påpekat stora brister och också föreslagit åtgärder som borde genomföras för att trygga de i grundlagen fastslagna språkliga rättigheterna (se bilaga 1). Ett syfte med statsrådets språkberättelse är att öka beslutsfattarens, myndigheternas och medborgarnas kunskaper

om språklagstiftningen. Ett annat mål är att ge beslutsfattare och myndigheter fakta som grund för beslut som tryggar förverkligandet av de språkliga rättigheterna. Slutsatsen i statsrådets berättelse är att förverkligandet av medborgarnas språkliga grundrättigheter äventyras, eftersom de politiska beslutsfattare och myndigheter har verkställt och genomfört ytterst få av de åtgärder som statsrådet föreslog i sin motsvarande berättelse 2006. Därför upprepar statsrådet sina åtgärdsförslag från 2006 och kräver att de verkställs systematiskt.

I sitt betänkande angående språkberättelsen ställer sig riksdagens grundlagsutskott kritiskt till hur språklagstiftningen har tillämpats (GrUB 1/2010 rd, 11 februari 2010). Grundlagsutskottet anser att det är alarmerande att statsrådet 2009 måste föreslå samma åtgärder som 2006, dvs. att nästan inga åtgärder har vidtagits under perioden 2006-2009.

Upprätthållandet av två levande nationalspråk i Finland är intimt förknippat med de åtaganden gentemot landskapet Åland som Finland förbundit sig till i internationella överenskommelser. Landskapet Ålands enspråkigt svenska status, som den är tryggad i folkrätten och konstitutionell nationell lagstiftning³, måste respekteras och upprätthållas. Syftet med Ålands självstyrelse är att säkerställa ”Ålandsöarnas befolkning bevarandet av dess svenska språk, kultur och lokala traditioner”.⁴

I internationella sammanhang har Finland av tradition haft god renommé för sin språkpolitik, men en ändring kan skönjas. Expertkommittén för Europarådets språkstadga har uppmanat Finland att vidta

¹ Republikens president Tarja Halonens tal vid Akademiforum i Vasa 21.11.2009.

² Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2009, Justitieministeriets publikation.

³ Självstyrelselagen för Åland (1144/1991) är en rikslag av grundlagsnatur som tillkommit genom överensstämmande beslut av riksdagen och av Ålands lagting. Självstyrelselagen innehåller i 6 kapitlet språkstadganden som ska uppfylla förpliktelseerna i Nationernas förbunds råds beslut 24.6.1921 angående Ålands statstillhörighet och överenskommelsen 27.6.1921 mellan Finland och Sverige.

⁴ Överenskommelsen 27.6.1921 mellan Finland och Sverige.

åtgärder som leder till bättre kunskaper i det svenska språket hos personalen vid domstolar och förvaltningsmyndigheter. Europarådets ministerkommitté fastslog i november 2007, att de språkliga rättigheterna inom social- och hälsovården i Finland inte tillgodoses tillräckligt väl utifrån språklagstiftningens bestämmelser.⁵ Under ett besök i Helsingfors i december 2010 upprepade Europarådets expertkommitté denna kritik. De ställde sig kritiska till att väldigt litet har gjorts för att lösa problemen inom social- och hälsovården, och deras allmänna uppfattning var att de svenskspråkigas rättigheter har försämrats i Finland under de senaste åren.

Vi ser i dag en renässans för minoritetsspråken i den västra kultursfären av Europa. Minoriteterna t.ex. i Irland, Wales, Baskien, Katalonien och Sydtyrolen får fler rättigheter och det satsas stora ekonomiska resurser på att utveckla fungerande lösningar för språkgrupperna. Samtidigt ser vi en bekymmersam utveckling i länder som Slovakien och Rumänien, där minoriteternas ställning allt mer naggas i kanterna.

I samband med självständighetsfirandet 2010 uttryckte president Tarja Halonen sin oro för att det politiska klimatet har blivit tuffare och att toleransen har avtagit i det finländska samhället. Presidenten uppmanade till tolerans och hänsyn i debatten om svenskans ställning: "För mig är finskan och svenskan en hedersfråga. När Finland blev självständigt gavs ett löfte om att landet skulle ha två nationalspråk och nu är det upp till var och en att hålla det löftet."

Under hela sin självständighet har Finland varit ett land, ett folk, med två nationalspråk. Det är ett arv vi vill förvalta vidare.

Handlingsprogrammets mål och avgränsningar

Vi anser att framtiden för Finlands två nationalspråk måste diskuteras på högsta politiska nivå. Målsättningen med vårt arbete har varit att forma ett handlingsprogram med förslag om hur den offentliga sektorn ska utvecklas för att trygga att Finland förblir ett land med två levande nationalspråk. Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen, och det betänkande riksdagens grundlagsutskott gav om berättelsen, analyserar de brister som finns och ger förslag till vad som borde åtgärdas.

Styrgruppen anser att statsrådets förslag är mycket väl motiverade. Det är emellertid mycket bekymmersamt att statsrådet sedan dess inte har vidtagit mer systematiska åtgärder och utvecklat bättre metoder för att följa upp att de målsättningar och förslag som man själv har föreslagit också förverkligas. Statsrådet måste i snabb takt fastslå en klar arbetsfördelning för vem som bär ansvaret för förverkligandet av de olika förslag som tidigare har förts fram. Det behövs också nya metoder för att övervaka och utvärdera att processerna går vidare. Samtidigt är det viktigt att se till att det finns tillräckliga resurser för att följa upp och övervaka att språklagstiftningen efterföljs.

---

⁵ Europarådets ministerkommitté, Rekommendationer CM/RecChL(2007) 7. Antagna av ministerkommittén den 21.11.2007.

Tyngdpunkten i våra förslag ligger på den svenskspråkiga befolkningens rättigheter. Det är givetvis lika viktigt att arbeta för att finskspråkiga får service på sitt eget modersmål. I sin språkberättelse skriver statsrådet emellertid att de finskspråkigas språkliga rättigheter i stort sett förverkligas väl. Tvåspråkiga kommuner med finskspråkig minoritet lyckas bättre med att ordna service på minoritetsspråket än kommuner där minoriteten är svenskspråkig. Däremot finns det klara brister i hur de språkliga rättigheterna

förverkligas inom många kommuner i södra Finland, särskilt inom huvudstadsområdet.⁶

Med vårt handlingsprogram vänder vi oss till de ledande politiska beslutsfattarna i Finland. Vi förväntar oss att våra förslag vinner understöd och tas in i nästa regeringsprogram som konkreta åtgärdsförslag. I vissa fall presenterar vi genomgripande och rätt färdiga lösningsförslag. I andra fall presenterar vi förslag som är riktgivande och kräver längre utredningar.

---

⁶ Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2009, s. 80.

ÅTGÄRDSFÖRSLAG

1. Långsiktig och proaktiv språkplanering

ÅTGÄRDER:

1. Regeringen utarbetar en övergripande, långsiktig språkstrategi för hur Finlands två nationalspråk ska stödjas och utvecklas.

2. Regeringen gör upp en konkret språkpolitisk handlingsplan för regeringsperioden 2011-2015.

Finland behöver en övergripande, långsiktig språkstrategi för hur landets två nationalspråk ska stödjas och utvecklas under de närmaste 20 åren. Den kommande regeringen bör ta ansvaret för denna process, skriva in behovet av en nationalspråkstrategi i nästa regeringsprogram och vidta snabba och konkreta åtgärder för att påbörja arbetet. Detta kan ske t.ex. genom att regeringen tillsätter ett politikprogram eller en bredbasig beredning på hög nivå, för att dra upp de nödvändiga riktlinjerna på ett sätt som stärker de grundläggande språkliga rättigheterna.

Trots de uppenbara behoven att tänga flera språk, föreslår styrgruppen att regeringen börjar med Finlands nationalspråk, som i grundlagen ges en starkare ställning i kontakter med myndigheter än andra språk. Nationalspråkets ställning är också starkare i andra officiella sammanhang, såsom i undervisningen och i annan kulturell verksamhet. Grundlagen definierar i 17 § att regeringen, riksdagen och offentliga myndigheter är skyldiga att agera

så att landets finskspråkiga och svenskspråkiga får sina kulturella och samhällsliga behov tillgodosedda enligt lika grunder.⁷

En långsiktig språkstrategi för nationalspråken kan utgöra ett gott exempel som förbättrar situationen även för andra språkgrupper som omnämns i finländsk lagstiftning.

Utöver en långsiktig språkstrategi behövs en konkret handlingsplan för varje regeringsperiod, där regeringen fastslår klara målsättningar för språkpolitiken under de kommande fyra åren. I planen bör ingå konkreta metoder och åtgärder för hur målsättningarna ska uppnås vid berörda ministerier och myndigheter. Det bör finnas en klar arbetsfördelning, där man definierar ansvarsmyndigheten och dess uppgifter, och hur uppföljningen sköts.

Långsiktiga språkstrategier och konkreta handlingsplaner är i dag vanliga i länder med två officiella språk. De ses som nödvändiga redskap för att bättre kunna tillämpa och följa upp en i sig god språklagstiftning. Kanadas regering presenterade i juni 2008 en konkret vägkarta med detaljerade uppgiftsbeskrivningar och budgetmoment för hur myndigheter och andra aktörer ska agera i syfte att trygga landets tvåspråkighet, och framför allt för att stärka franskans ställning. Irlands regering godkände i november 2010 en strategi för att stärka iriskan, som sträcker sig över perioden 2010-2030. I december 2010 antog Wales parlament en ny språklag. Samtidigt presenterades ett utkast till strategi för hur språklagen ska verkställas.⁸

⁷ 2009 publicerade Forskningscentralen för de inhemska språken (FOCIS) ett handlingsprogram för finskan Suomen kielen tulevaisuus. Kielipoliittinen toimintaohjelma. 2003 utkom Marika Tandefelts bok Tänk om... som utgjorde Svenska språknämndens förslag till handlingsprogram för svenskan i Finland. I boken framkommer många goda förslag om hur svenskan ska stärkas, men förslag om politisk implementering saknas.

⁸ Roadmap for Canada's Linguistic Duality 2008-2013: Acting for the Future. Processen att arbeta fram Irlands språkstrategi har pågått i flera år. Slutprodukten fick namnet 20-Year Strategy for the Irish Language 2010-2030. Utkastet till Wales språkstrategi, med arbetsnamnet A living language: A language for living. A strategy for the Welsh Language, har varit ute på remissrunda och förväntas godkännas under våren 2011.

2. Ansvarig minister för nationalspråken

ÅTGÄRDER:

3. Regeringen utser en minister med ett klart uttalat ansvar för nationalspråken. Till ministrarnas uppgift hör att ansvara för utarbetandet av den långsiktiga språkstrategin och den konkreta språkpolitiska handlingsplanen och också mera generellt att främja nationalspråkens ställning i landet.

4. Den ansvariga ministern får en för uppgiften tillräcklig tjänstemannastab exempelvis vid Justitieministeriet. Denna stab har ett övergripande ansvar för att övervaka och utvärdera hur ministerier och enskilda myndigheter fullföljer sina språkliga skyldigheter. Eftersom språkliga rättigheter är grundlagstryggade bör detta ske genom instruktioner för verksamheten.

I statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2009 konstateras att det är myndigheterna som ska övervaka att språklagstiftningen följs. Vidare konstaterar statsrådet att förverkligandet av medborgarnas språkliga grundrättigheter äventyras då de politiska beslutsfattarna och myndigheterna inte har gjort tillräckligt för att förverkliga de åtgärder som statsrådet föreslog redan i sin motsvarande berättelse 2006.

Det yttersta ansvaret, enligt grundlagens 17 §, bärs emellertid av regeringen, riksdagen och de offentliga myndigheterna som har en skyldighet att agera så att den finsk- och svenskspråkiga befolkningens rättigheter tillgodoses enligt lika grunder. I dag

är det Justitieministeriet som bär ansvaret för uppföljningen av språklagen och den lagstiftning som har samband med den. Ministeriet besvarar förfrågningar från myndigheter och borde, enligt statsrådets språkberättelse, följa upp missförhållanden som indikerar möter i förverkligandet av språklagstiftningen. Ministeriet har också agerat proaktivt och via enkätundersökningar undersökt hur olika myndigheter har förverkligat sina språkliga skyldigheter.

Justitieministeriets roll begränsas emellertid av två faktorer. De tjänstemän vid Demokrati- och språkenheten, som arbetar med språkliga rättigheter för finsk- och svenskspråkiga, är mycket få till antalet.⁹ Vidare försvåras uppgiften av Finlands decentraliserade förvaltningsstruktur, med en långt utvecklad autonomi för de enskilda ministerierna. Följaktligen är det enligt språklagen ledningen för varje enskild myndighet (ministerium, ämbetsverk, kommun osv.) som ska bära ansvaret för att förverkliga språklagstiftningen. Ofta fungerar detta mycket bristfälligt i praktiken. I språkberättelsen 2009 skriver statsrådet att "myndigheterna övervakar och utvärderar i allmänhet inte tillämpningen av språklagstiftningen.

I sin rapport om förvaltningen i Finland anser OECD att vår förvaltningsstruktur är för decentraliserad. Alltför självständiga förvaltningsenheter försvårar ett effektivt samarbete och uppföljningen av frågor av tvärpolitisk natur. OECD ser de politikprogram som introducerats som ett steg i rätt riktning, men tillägger att de inte har tillfört så mycket i praktiken.¹⁰

Regeringen bör utveckla ett horisontellt, tvärpolitiskt tänkande som bättre möjliggör planering, implementering och uppföljning av frågor av tvärpolitisk natur, som till exempel de språkliga rättigheterna. Vi efterlyser därför en tydligare ansvarsfördelning, en bättre

⁹ Som jämförelse kan sägas att Welsh Language Board, med uppgift att främja användningen av walesiska, har 70 anställda och en budget på ca 13,5 miljoner pund.

¹⁰ I sin kommentar till politikprogrammen skriver OECD: "Vision alone is not enough; horizontal priorities still lack sufficient follow-through and resources to realize the vision". OECD Public Governance Reviews – Finland – Working together to Sustain Success, s. 3. 9.9.2010.

koordinering av ministeriernas arbete för att främja språkliga rättigheter, och skapande av bättre instrument för att övervaka och utvärdera hur myndigheterna fullföljer sina skyldigheter. Eftersom språkliga rättigheter är grundläggande rättigheter, är det av största vikt att övervakningen och styrningen fungerar. Här handlar det inte om att ge rekommendationer, utan det krävs bindande instruktioner om skyldigheten att följa språklagstiftningen. Myndigheterna måste t.ex. förvissa sig om att de offentligt anställda har sådana språkkunskaper som arbetsuppgifterna kräver.¹¹

Eftersom det finns stora brister i tillämpningen av språklagstiftningen, bör det utses en minister med ett klart uttalat ansvar för nationalspråken. Denna minister, förslagsvis justitieministern, kallas minister med ansvar för nationalspråken, då ministern agerar och uttalar sig i frågor gällande de grundläggande språkliga rättigheterna. Det finns också skäl att överväga ett tvärpolitiskt program som ett alternativ till hur arbetet organiseras kring uppgörande och uppföljning av språkstrategin och språkplanen (se åtgärdsförslag 1 och 2).

---

¹¹ Detta definieras i lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda (6.6.2003/424).

3. Förvaltningsreformer och det svenska språket

ÅTGÄRDER:

5. Justitieministeriet informerar de myndigheter som bereder förvaltningsreformer om grundlagens och språklagens skyldigheter beträffande de språkliga rättigheterna, i syfte att säkerställa dessa i reformerna. Utgångspunkten för informationen är de auktoritativa tolkningar av grundlagen som riksdagens grundlagsutskott och justitiekanslern har gjort.

6. Finansministeriet tillsätter tillsammans med Finlands kommunförbund en beredning som utarbetar lösningar för att kommunerna ska kunna säkerställa likvärdiga språkliga rättigheter på båda nationalspråken i samband med kommunala förvaltningsreformer. I arbetet med en ny kommunallag beaktas nya metoder som utvecklar de språkliga rättigheterna i kommunalförvaltningen och ökar delaktigheten bland dem som använder servicen.

Under en längre tidsperiod har den statliga och kommunala förvaltningen reformerats med rationalisering, effektivitet och förmodade stordriftsfördelar som ledstjärna. Inom den statliga förvaltningen har detta inneburit att myndigheter och förvaltningsdistrikt har slagits samman till större enheter. I flera av reformerna har det svenska språkets ställning försvagats, åtminstone i den bemärkelsen att den svenskspråkiga befolkningsandelen inom de större förvaltningsområdena har minskat. Myndigheterna har inte lyckats utarbeta modeller som skulle säkerställa likvärdig service på båda nationalspråken.

Denna trend mot större enheter och förvaltningsområden utmanar tidigare strukturer där svenskan har fungerat som arbetsspråk och strukturer med en naturlig, välfungerande tvåspråkighet. Dessa strukturer har utgjort grunden för en välfungerande service på båda nationalspråken. I den långsiktiga språkstrategin (se åtgärdsförslag 1) bör ingå en helhetsmässig planering som tar i betraktande att landets nationalspråk förblir livskraftiga ämbetsspråk i samband med de förändringar av statliga funktioner som görs i samband med större reformer och också vid kommunsammanslagningar. Det är viktigt att bevara svenskan som ett levande arbetsspråk.

Ett stort problem i samband med framför allt de statliga reformerna är att service på båda nationalspråken ofta inte uppfattas som en grundläggande rättighet, utan enbart ses som en omständighet som underordnas och anpassas till övriga omständigheter. I många fall har de språkliga rättigheterna fått ge vika för de egentliga effektivitetsmålen. Trots att det står inskrivet i regeringsprogrammet att språkkonsekvensbedömningar ska utföras vid förvaltningsreformer, har detta inte alltid skett.

Den sk. Karlebyfrågan, då den politiska beredningen ville hänföra landskapet Mellersta Österbotten med sina 7 000 svenskspråkiga till enspråkigt finska Norra Österbotten, har framstått som något av en vattendelare rörande de statliga reformerna. Riksdagens grundlagsutskott och justitiekanslern fäste uppmärksamhet vid att 122 § i grundlagen direkt fastställer att de språkliga rättigheterna är grundläggande och bör prioriteras framför till exempel ekonomiska faktorer, som inte nämns i grundlagen, i beredningen av förvaltningsreformer.

De konstaterade därför att en grundlig bedömning av de språkliga konsekvenserna måste göras.¹²

Fallet visar att statsförvaltningen inte har beaktat att de språkliga rättigheterna är grundlagstryggade. Det är viktigt att grundlagsutskottets och justitiekanslerns auktoritativa tolkningar av grundlagen inom ramen för statens regionförvaltning uppfattas som en ledstjärna för fortsatta reformer och inte som ett ställningstagande i ett enskilt fall. Styrgruppen föreslår därför att Justitieministeriet, i samarbete med Finansministeriet, informerar de myndigheter som bereder förvaltningsreformer om de skyldigheter som grundlagen och språklagen innehåller beträffande de språkliga rättigheterna och också om de grundlagstolkningar som har gjorts. Detta i syfte att trygga de språkliga rättigheterna i samband med kommande reformer.

Den grundlagstolkning som gäller för reformer av statsförvaltningen bör också följas inom den kommunala förvaltningen. Hittills har kommunsammanslagningarna inom kommun- och servicestrukturreformen (KSSR), till den del de berört svensk- och tvåspråkiga kommuner, förhållandevis väl beaktat att service och möjlighet till delaktighet i förvaltningsfrågor har kunnat garanteras på båda nationalspråken. Om, vilket är sannolikt, strävan efter ännu större kommunala helheter fortsätter, finns en uppenbar fara för att det svenska språkets ställning försvagas genom att den svenska andelen inom stora kommuner minskar. I vissa fall, t.ex. inom huvudstadsområdet, är situationen problematisk då ett område med ett stort antal svenskspråkiga, ca 65 000, samtidigt utgör en liten del av totalbefolkningen. Eftersom det här kan äventyra den svenskspråkiga representationen inom de kommunala beslutandeorganen, finns det

behov av särskilda arrangemang för att garantera en likvärdig service.

När nya reformer genomförs är det viktigt att grundlagens paragrafer om de språkliga rättigheterna tas med i lagtexten, så som gjordes i lagen om en kommun- och servicestrukturreform (169/2007) och i kommunindelningsslagen (1698/2009). I dessa lagar fastställs att den finsk- och svenskspråkiga befolkningen har jämlika rättigheter att använda sitt eget språk och att få service på detta språk. Av stor betydelse är också grundlagsutskottets utlåtande (GrUU 33/2009) till den nya kommunindelningsslagen. Utlåtandet fastslår att ändringar i kommunindelningen inte får påverka kommunens språkliga ställning eller försämra språkgruppernas möjligheter att klara sig på sitt eget språk. Lika viktigt är det emellertid att följa upp att lagarna uppfylls i praktiken.

Samtidigt är det viktigt att kommuner med starkt inslag av svenska genom en proaktiv hållning till kommunsammanslagningar skulle säkerställa en ur språklig synpunkt hållbar utveckling även i framtiden.

På den kommunala nivån är problemen ur språklig synvinkel störst inom våra stora tätorter. Även om det svenska inslaget numerärt är stort, är den procentuella andelen svenskspråkiga låg. Det här gäller framför allt inom huvudstadsområdet och inom Åboregionen, där det gång på gång visar sig att det är svårt att få service på svenska. Därför är det viktigt att utreda hurudana förvaltningslösningar som bättre än de nuvarande kan säkerställa att service ges jämbördigt på båda nationalspråken. Det finns många möjligheter som fördomsfritt kan prövas: särskilda kommunala och samkommunala nämnder kan ansvara för svensk service och upphandling; den interna förvaltningen kan organiseras

---

¹² Justitiekanslern konstaterar i sitt utlåtande att "de språkliga rättigheternas ställning som en grundläggande rättighet och skyldigheten att trygga grundrättigheterna ställer de språkliga rättigheterna i en särställning bland de faktorer som påverkar ett regionindelningsbeslut" (OKV/1370/1/2009). Se också grundlagsutskottets utlåtande om revideringen av statens regionförvaltning (GrUU 21/2009 rd).

så att det utses särskilda ansvarspersoner/chefer för den svenska verksamheten; genom kommunala betalningsförbindelser kan klienter och kunder ges möjlighet att välja serviceleverantör. Detta voucher-tänkande kunde väl förenas med ökad brukarstyrning av serviceorganisationerna enligt dansk modell. Som brukare kunde man registrera alla som valt serviceleverantören ifråga.

Förvaltningslösningar som beaktar ett större brukarinflytande är viktiga, inte bara för de svenskspråkiga som har svårt att finna service på moders-

målet bland de kommunala serviceleverantörerna, utan även för finskspråkiga som kunde få ett större inflytande över sin närservice. Därför är det viktigt att som ett led i beredningen av en ny kommunal lag beakta förvaltningslösningar som på det lokala planet bättre än nu säkerställer service på båda nationalspråken och som stärker medborgarinflytandet inom närmiljön. Styrgruppen föreslår att Finansministeriet och Finlands kommunförbund tillsammans granskar hur sådana förvaltningslösningar kan utformas och fungera i praktiken, bland annat med hjälp av internationell best practise.¹³

---

¹³ Det här är i linje med de förslag som OECD gav i sin utvärdering av förvaltningen i Finland. De önskade att de lokala myndigheterna skulle hitta nya, innovativa lösningar som bättre tar i betraktande de behov som medborgarna har. OECD Public Governance Reviews – Finland – Working together to Sustain Success. 9.9.2010.

4. Språkliga konsekvensbedömningar

ÅTGÄRDER:

7. Det primära ansvaret för bedömningen av språkliga konsekvenser finns hos respektive ansvarsministerium. Dessa ministerier bör inför varje enskild förvaltningsreform som inverkar på de grundläggande språkliga rättigheterna, tillämpa Justitieministeriets anvisningar för bedömningar av språkliga konsekvenser. Konsekvensbedömningar bör också göras regelbundet i den konkreta organiseringen av service, så att språkgruppernas möjligheter att i praktiken er hålla service på sitt modersmål säkerställs.

År 2007 beslutade den nya regeringen att ta i bruk och utveckla ett instrument för språkkonsekvensbedömningar. I regeringsprogrammet för Vanhanens andra regering definieras de åtgärder som ska vidtas i samband med förvaltningsreformer med formuleringen "utvärderingen av de språkliga verkningarna av de största statliga och kommunala reformprojekten regleras". Utifrån regeringsprogrammet har Justitieministeriet utarbetat anvisningar som ska hjälpa lagberedarna att observera och bedöma de språkliga konsekvenserna av lagberedningsprojekt. Enligt Justitieministeriets anvisningar ska beredaren "bedöma vilka konsekvenser förslaget har för förverkligandet av de språkliga rättigheterna såväl inom den närmaste framtiden som på en längre sikt som sträcker sig flera decennier framåt i tiden". Resultaten av dessa bedömningar ska beskrivas i regeringens propositioner.¹⁴

I regeringens halvtidsrapport preciserar regeringen sin linje angående språkliga konsekvensbedömningar med formuleringen "man sörjer för att en bedöm-

ning av de språkliga konsekvenserna görs i samband med förvaltningsreformer och lagprojekt för att utreda om service verkligen kan garanteras på båda nationalspråken".¹⁵

Problemet är att dessa anvisningar tillämpas väldigt sällan. Ett aktuellt exempel, där ingen bedömning av de språkliga konsekvenserna gjordes, är polisförvaltningsreformen som har trätt i kraft under denna regeringsperiod. Samtliga polismyndigheter med svenska som majoritets- och arbetsspråk lades ner och i stället inrättades fyra regionala enheter med svenska som arbetsspråk. Dessa enheters rättsliga ställning och befogenheter är emellertid inte fastställda i lag utan beroende av välviljan hos polisinställningarnas ledning.

Vi anser att bedömningen av språkliga konsekvenser måste förbättras och utvecklas. Det är viktigt att det redan i samband med uppgörandet av regeringens övergripande, långsiktiga språkstrategi (åtgärdsförslag 1), med god framförhållning byggs in en språklig konsekvensbedömning av enskilda och mera genomgripande förvaltningsreformer. Det räcker emellertid inte att bedömningen av de språkliga konsekvenserna görs enbart vid större förvaltningsreformer eller när servicen omorganiseras. Det bör utvecklas instrument som möjliggör regelbundna språkkonsekvensbedömningar och kvalitetsuppföljningar i anslutning till organiseringen av den dagliga förvaltningsverksamheten i kommuner. När exempelvis vårdkedjor utformas är det viktigt att ställa frågor som: I vilka skeden av vårdkedjan är språkkunskaper särskilt viktiga? Hur fördelas personalen så att det alltid finns språkkunniga på plats i dessa skeden? Hur informeras klienterna om sin rätt att använda sitt eget språk? Det är viktigt att det utarbetas så enkla instrument som möjligt, som tas i bruk och används regelbundet av t.ex. de enheter som erbjuder vård.¹⁶

¹⁴ Justitieministeriet, Bedömning av språkliga konsekvenser.

¹⁵ Regeringens ställningstagande efter de politiska överläggningarna, 24.2.2009.

¹⁶ Se bilaga 3, Språkkonsekvensbedömningar, Stefan Sjöblom.

5. Språkkunskaper inom den statliga och kommunala förvaltningen

ÅTGÄRDER:

8. Varje tvåspråkig myndighet, statlig och kommunal, bör utse en ledande tjänsteman som ansvarsperson för främjandet av nationalspråken. Under ansvarspersonens ledning bör myndigheten utarbeta språkprogram som systematiskt går igenom myndighetens serviceprocesser, så att kundernas språkliga rättigheter garanteras. Språkprogrammen ska finnas tillgängliga på myndigheternas webbplatser.

9. Finansministeriet och Justitieministeriet bör koordinera sina rekryteringsanvisningar och i dessa inkludera de språkkrav som definieras i lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda (6.6.2003/424).

10. Myndigheterna bör erhålla specifika medel för kompletterande språkutbildning åt sin personal.

I dag bor allt fler svenskspråkiga i tvåspråkiga kommuner där de utgör en klar minoritet och där det blir allt svårare att få service på sitt eget modersmål. Gemensamt för många av dessa kommuner är att det saknas en struktur för den svenska verksamheten samt att olika former av service med språklig betydelse är splittrad på många förvaltningsenheter. Det behövs en ny, tydlig koordinering. Kommunerna

bör utarbeta ett språkprogram och genomföra en systematisk kartläggning av sin kundservice. Varje kommun bör också kartlägga vem som kan ge service på vilket språk och till vem ärenden som förutsätter särskilda språkkunskaper kan hänvisas. En ledande tjänsteman, som stöds av en arbetsgrupp, bör ta ansvar för detta arbete och följa upp och utveckla kommunens språkpolitik.

Läget förvärras av de allmänt försämrade språkkunskaperna i svenska som gör det allt svårare för myndigheterna att rekrytera personer med tillräckliga språkkunskaper för att garantera medborgarnas språkliga rättigheter enligt 17 § i grundlagen. De behörighetsvillkor som ställs är ofta schablonmässiga och "testas" endast med intyg i stället för att myndigheterna kontrollerar de faktiska kunskaperna. Lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda (6.6.2003/424) definierar klart att myndigheterna har en skyldighet att förvissa sig om att de offentligt anställda har sådana språkkunskaper som arbetsuppgifterna kräver.

I statsrådets språkberättelse sägs att man "ska utveckla modeller för förfarandet vid anställning så att man vid rekryteringen av personal förvisar sig om tillräckliga språkkunskaper". För detta ändamål gör Justitieministeriet, med bistånd av Delegationen för språkärenden, upp rekommendationer om språkkunskaper vid rekrytering.¹⁷ Det är emellertid Finansministeriets arbetsmarknadsavdelning som gör upp de allmänna rekryteringsanvisningarna, som är de anvisningar som i praktiken

¹⁷ Den senaste rekommendationen gjordes i januari 2011. Kielitaito ministeriöiden työhönotossa – säännöksiä ja työhönottoon liittyvä tarkistuslista (OM 1/58/2011), 24.1.2011, Justitieministeriet. Den svenska versionen Språkkunskaper och anställning – bestämmelser och minneslista vid anställning är under arbete.

används av statliga och kommunala myndigheter. Trots att goda språkkunskaper är en förutsättning för att en myndighet ska kunna uppfylla skyldigheten att ordna sin verksamhet på de två nationalspråken, nämner inte dessa anvisningar språkkunskaper som ett kriterium.¹⁸

Styrgruppen uppmanar därför Finansministeriet och Justitieministeriet att koordinera sina rekryteringsanvisningar och att i dessa inkludera de språkkrav som definieras i lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda (6.6.2003/424).

De flesta kundmöten sker på kommunal nivå. Kommunerna bestämmer själva om behörighetsvillkoren för de kommunala tjänsteinnehavarna i enlighet med kommunens förvaltningsstadga eller en separat språkstadga. I kommunerna är det praxis att fastställa behörighetsvillkor och testa språkkunskaperna hos högre tjänstemän, men personer med direkt kundkontakt har sällan fastställda behörighetsvillkor gällande språkkunskaper. Kommunförbundet har gjort upp rekryteringsanvisningar för kommunerna.¹⁹

Kommunerna ska enligt lagen se till att de anställer personer med tillräckliga kunskaper i svenska, men hur kan detta främjas och kontrolleras på alla nivåer och för alla uppgifter? Här bör också poängteras att det kan förekomma olika krav beroende på vilken uppgift man har inom förvaltningen. Vi anser det är viktigt att Kommunförbundet i sin utbildning till kommunerna upplyser kommunerna om deras skyldigheter enligt lagen. Idén om att språk-

kunskapskraven borde formuleras så att de stärker det språk som talas av minoriteten, den finsk- eller den svenskspråkiga, borde spridas och tas in i kommunernas språk- eller förvaltningsstadgor.

Det behövs också mera medel för språkundervisning för att förkovra personalens språkkunskaper. I dag finns ingen kartläggning av hur mycket språkundervisning som förekommer inom statliga och kommunala myndigheter och hur stora kostnaderna är. Ett problem i dag är att det inte budgeteras extra resurser för språkundervisning, vilket betyder att ministerier och andra myndigheterna måste ta pengarna från den allmänna utbildningskassan. Det vore därför viktigt att myndigheterna får specifika medel för språkutbildning åt sin personal.

Myndigheternas ansvarspersoner för främjandet av nationalspråken bör systematiskt följa upp vilka tjänstemän inom den berörda myndigheten som borde förkovra sina kunskaper i svenska, och dessa ska premieras med språktillägg. Det övergripande ansvaret för att detta verkligen sker finns hos den ansvariga ministern. Regeringsprogrammet 2007 slog fast att staten som arbetsgivare ska belöna sin personal för goda språkkunskaper, så att språklagens syfte uppfylls. I oktober 2010 erhöll 2 507 personer inom statsförvaltningen språktillägg, vilket motsvarar endast ca 3 % av de statligt anställda. I oktober 2006 var antalet 2 520.²⁰ Antalet personer som i dag får språktillägg är de facto lägre än 2006, vilket innebär att skrivningen i regeringsprogrammet inte har uppfyllts.

---

¹⁸ Anvisningar om de principer som ska iakttas när tjänster tillsätts, 26.1.2009, Finansministeriet.

¹⁹ Päivi Rainio, Rekrytointioppas kunta-alalle, Suomen Kuntaliitto, 2010.

²⁰ Statistik erhållen från Finansministeriet i december 2010.

6. Inrättande av en språkombudsmannafunktion

ÅTGÄRD:

11. Lagen om justitieombudsmannen kompletteras med en bestämmelse om att det för att handlägga klagomål från allmänheten samt för att övervaka och följa upp att ministerier och övriga offentliga myndigheter agerar i linje med lagstiftningen om nationalspråken finska och svenska, inrättas en språkombudsmannafunktion som verkar i anslutning till justitieombudsmannens kansli.

Riksdagens grundlagsutskott har i sitt betänkande (1/2010 rd) gällande statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2009 kritiserat statsrådet för att inte ha vidtagit tillräckliga åtgärder för att trygga de språkliga rättigheterna. Grundlagsutskottet uppmanar statsrådet att fundera på hur myndigheterna bättre kan övervaka att språklagstiftningen efterföljs inom respektive ansvarsområde, regionförvaltningsmyndigheterna inbegripna, och föreslår bland annat att man borde överväga att inrätta en språkombudsman t.ex. i anslutning till justitieombudsmannens kansli. Grundlagsutskottet efterlyser en språkombudsman, som delvis handlägger klagomål från allmänheten, men som också övervakar och följer upp myndigheternas agerande och brist på agerande. Grundlagsutskottet specificerar emellertid inte hur förslaget om en språkombudsman kunde förverkligas i praktiken.

Behovet att inrätta en språkombudsman i Finland är ingen ny tanke. År 1998 tog Svenska Finlands

folkting initiativ till en utredning om Finlands tvåspråkighet och dess övervakning. Utredningen "Finlands tvåspråkighet – lag och övervakning" utmynnade bl.a. i ett konkret förslag om en språkombudsman.²¹ Också den parlamentariska språklagskommitté som beredde förslaget till en ny språklag diskuterade tanken om en språkombudsman. I kommitténs betänkande år 2001²² säger man emellertid att de språkliga rättigheterna inte ska behandlas på annat sätt än övriga grundläggande fri- och rättigheter. Det ansågs viktigt att de högsta laglighetsövervakarna, dvs. justitiekanslern och justitieombudsmannen, också övervakar förverkligandet av de språkliga rättigheterna så att dessa rättigheter inte upplevs vara mindre betydelsefulla än andra grundläggande fri- och rättigheter. Regeringens proposition till riksdagen med förslag till ny språklag (RP 92/2002) berörde därför inte frågan om behovet att upprätta en språkombudsmannafunktion.

Under det senaste året har flera aktörer utöver Folktinget och grundlagsutskottet uttalat sitt stöd för tanken om en språkombudsmannafunktion. Därför finns det skäl att utreda möjligheterna för och konsekvenserna av att inrätta en språkombudsmannafunktion.²³

OLIKA ALTERNATIV FÖR INRÄTTANDET AV EN SPRÅKOMBUDSMANNAFUNKTION:

a) Inrättande av en fristående språkombudsman/kommissionär

Tanken om en helt fristående språkombudsmannafunktion, som varken kopplas till ett ministerium eller

²¹ Dufholm, Kristina: Finlands tvåspråkighet – lag och övervakning. Finlandssvensk rapport nr. 38. Helsingfors 1998: Svenska Finlands folkting.

²² Ny språklag: Språklagskommitténs betänkande 15.6.2001. Helsingfors 2001: Statsrådet.

²³ För en längre analys, se bilaga 5, Inrättande av en språkombudsmannafunktion, Kristian Myntti och Markus Österlund.

justitieombudsmannens kansli, har sin mest renodlade förebild i den kanadensiska Commissioner of Official Languages. Den kanadensiska språkkommissionären utses för en period av sju år efter godkännande av senaten och representanthuset och rapporterar direkt till parlamentet. Irland har inrättat en språkkommissionär med liknande befogenheter och i december 2010 beslöt Wales parlament att inrätta ett språkkommissionärsämbete.

b) Inrättande av en språkbudsmann i anknytning till Justitieministeriet

I den tidigare nämnda utredningen "Finlands tvåspråkighet – lag och övervakning" fanns ett förslag om att inrätta en språkbudsmannafunktion anknuten till Justitieministeriet. Ombudsmannen skulle handlägga klagomål från allmänheten, inhämta uppgifter av myndigheterna och analysera hur de följer lagstiftningen, informera om språklagstiftningen och invånarnas rättigheter samt avge utlåtanden, råd och anvisningar. Denna form av språkbudsmann kan jämföras med t.ex. minoritetsombudsmannen som verkar inom Inrikesministeriet eller dataombudsmannen vid Justitieministeriet.

c) Biträdande justitieombudsmannen eller föredragande tjänsteman vid JO:s kansli som språkbudsmann

Utredningen "Finlands tvåspråkighet – lag och övervakning" gav tre möjligheter för att upprätta en tvåspråkighetsombudsmann vid JO:s kansli: 1) biträdande justitieombudsmannen handhar språklagstiftningen som sitt särskilda ansvarsområde och får då handha dylika ärenden med titeln tvåspråkighetsombudsmann, 2) det inrättas en ytterligare

biträdande justitieombudsmannatjänst som enbart handhar och bevakar de språkliga rättigheterna, 3) en föredragande tjänsteman vid JO:s kansli ges ansvar att bevakar de språkliga rättigheterna och får titeln tvåspråkighetsombudsmann. Praxis i dag påminner delvis om denna modell. I dag delas uppgiftsområdena, enligt beslut av JO, mellan JO och de två biträdande justitieombudsmännen. De biträdande justitieombudsmännen har samma befogenheter som JO och avgör självständigt ärenden inom sitt ansvarsområde. I dag handhar JO bevakandet av språklagstiftningen.

d) En språkbudsmann i anslutning till justitieombudsmannens kansli

Styrgruppen anser att det är skäl att utveckla och fördjupa grundlagsutskottets förslag om att inrätta en språkbudsmannafunktion i anslutning till justitieombudsmannens kansli, med uppgift att handlägga klagomål från allmänheten, men också att övervaka och följa upp myndigheternas agerande och brist på agerande.

Regeringens proposition till riksdagen (RP 205/2010 rd) om att inrätta ett Människorättscenter i samband med justitieombudsmannens kansli kan utgöra en modell för hur en språkbudsmannafunktion kunde förverkligas i praktiken. Regeringen har föreslagit att till lagen om riksdagens justitieombudsmann fogas ett nytt kapitel om det operativt sett självständiga Människorättscentret som ska verka i samband med justitieombudsmannens kansli. Människorättscentret kommer inte att behandla klagomål som gäller grundläggande fri- och rättigheter och mänskliga rättigheter, utan dessa ska fortsättningsvis avgöras av

justitieombudsmannen. Följaktligen är det inte skäl att föreslå att språkombudsmannen placeras vid Människorättscentret. Däremot kan den föreslagna modellen för Människorättscentret tjäna som förebild för tjänsten som språkombudsman i anslutning till justitieombudsmannens kansli. Situationen i dag är således annorlunda än 2001 då språklagskommittén, med rädsla för att de språkliga rättigheterna skulle upplevas mindre betydelsefulla än andra grundläggande fri- och rättigheter, valde att inte förespråka inrättandet av en språkombudsmannafunktion.

Både den kanadensiska modellen och förslagen i utredningen "Finlands tvåspråkighet – lag och övervakning" utgår från att språkombuds-

mannen/kommissionären har både en övervakande och en informerande verksamhet. Det här kan vara svårt, och kanske inte ens önskvärt, att förverkliga i praktiken. Uppgiften att främja nationalspråken och att informera medborgarna om deras rättigheter handhas i nuläget av Justitieministeriet.

Styrgruppen anser att uppgiften att främja och informera ska finnas hos regeringen och den ansvariga ministern med sin stab på exempelvis Justitieministeriet, men att det bör inrättas en språkombudsmannafunktion i anslutning till JO:s kansli. Detta skulle synliggöra möjligheten för medborgarna att vända sig till en myndighet med klagomål då ens grundläggande språkliga rättigheter kränks.

7. Språket i utbildningen

ÅTGÄRDER:

12. De förslag som gavs av den parlamentariska arbetsgruppen Den grundläggande utbildningen 2020 – allmänna riksomfattande mål och timfördelningen bör fortsättningsvis ses som viktiga målsättningar gällande språken och förverkligas från och med år 2014: bl.a. att studier i svenska inleds senast i årskurs 6; att kommunen ska vara skyldig att erbjuda minst tre A1-språk varav det andra inhemska språket är det ena; och att kommunen ska vara skyldig att starta undervisning i varje A1-språk om minst 10 elever är anmälda.

13. Regeringen bör se till att Utbildningsstyrelsen ser över läroplansgrunderna och utvecklar undervisningsmetoderna i nationalspråken i de finländska skolorna. Betoningen bör i framtiden ligga på kommunikativa färdigheter, och delar av undervisningen kan med fördel integreras med andra ämnen.

14. Språkbad och språkduschar är ypperliga sätt att lära sig nya språk. De statliga projektstöden för språkbad på så väl finska som svenska bör höjas.

15. Regeringen bör göra upp ett nationellt språkmål som definierar vilka andra språkkunskaper vi behöver.

16. Erfarenhet visar att valfrihet inte har gynnat språkinläringen i Finland. För att höja språkkunskaperna bör studentexamen reformeras så att två språk, utöver modersmålet, blir obligatoriska.

Kunskaperna i svenska i finskspråkiga skolor har sjunkit under de senaste åren. Sedan svenskan 2005 blev frivillig i studentexamen har antalet elever som skriver svenska minskat snabbt. Endast 48 procent av de finskspråkiga pojkarna skrev svenska i studentskrivningarna 2010. Bland flickorna skrev 78 procent. Både erfarenhet och forskning visar att de kunskaper i svenska som eleverna i Finland får före studier inleds på universitets- och högskolenivå inte räcker till. I en undersökning utförd av Åsa Palviainen vid Jyväskylä universitet framkommer att 52,9 procent av ett sampel på 490 studeranden har kunskaper i svenska som är svagare än det som krävs på universitetsnivå.²⁴

Då ändringen i gymnasielagen antogs (15.4.2004), beslutades att Undervisningsministeriet ska utvärdera den nya studentexamen med sex års mellanrum. I december 2010 publicerade ministeriet en rapport som visade på en stor minskning i antalet studenter som skriver svenska i studentexamen, någonting som redan var allmänt känt. I stället för att presentera åtgärder för hur man kan stärka undervisningen i det andra inhemska språket, tillsatte Undervisningsministeriet ytterligare en utredning. Det är oroväckande att följa med hur långsamt regeringen har agerat för att ta itu med och åtgärda de försämrade språkkunskaperna.

Den av regeringen tillsatta timfördelningsarbetsgruppen lade i juni 2010 fram sitt förslag om hur skolan i Finland ska utvecklas. Bland arbetsgruppens förslag fanns åtgärder som skulle ha stärkt undervisningen i svenska, bl.a. att studier i svenska ska inledas senast i årskurs 6 och att kommunen ska vara skyldig att starta undervisning i varje A1

---

²⁴ Åsa Palviainen: The Proficiency in Swedish of Finnish speaking University Students: Status and Directions for the Future. Apples – Journal of Applied Language Studies. Vol. 4,1, 2010.

språk om minst 10 elever är anmälda.²⁵ De föreslagna åtgärderna var avsedda att gynna inläringen av så väl svenska som övriga språk. Forskning visar att ju tidigare barn inleder språkstudier, desto bättre och snabbare kan barnen ta till sig det nya språket. Det arbete som har gjorts av timfördelningsarbetsgruppen bör tas till vara. Nästa regering bör se till att förslagen förverkligas.

Våren 2007 tillsatte utbildningsstyrelsen en arbetsgrupp med uppdrag att genomföra Nationalspråksutredningen som har som syfte att undersöka om undervisningen i nationalspråken finska och svenska är tillräckliga för att garantera de språkliga rättigheterna enligt grundlagens 17 §. Eftersom utredningen, som offentliggjordes i början av mars 2011, med tydlighet visar att undervisningen i nationalspråken inte är tillräckliga för att garantera de språkliga rättigheterna, bör de åtgärdsförslag som utredningen presenterar omedelbart omsättas i handling.

Staten har gett stöd till olika projekt som stödjer svenskundervisningen i finska skolor, t.ex. Svenska.nu som koordineras vid Hanaholmens kulturcentrum samt olika språkbadsprojekt. I Finland har

vi haft språkbad i över 20 år. Idén kom från Kanada där många engelskspråkiga föräldrar ansåg att deras barn har rätt att bli flerspråkiga. I dag finns det skolor med språkbadsutbildning i 13 tvåspråkiga kommuner. Forskning, både i Finland och internationellt, visar att modersmålet hos språkbadselever utvecklas bättre än modersmålet hos elever i enspråkiga klasser.²⁶ Dessutom blir de funktionellt två- eller flerspråkiga. Ett svenskt språkbad ger eleverna både en god svenska och goda kunskaper i andra språk. Under de senaste åren har antalet språkbadsklasser hållits stabilt, även om efterfrågan på språkbad är mycket större än utbudet. Det finns ett stort antal familjer som önskar välja språkbad för sina barn om möjligheten finns. Det finns köer till språkbad t.ex. i Helsingfors, Borgå och Vasa.

Institutioner vid Helsingfors, Vasa och Åbo universitet har också fått stöd för att genomföra forskningsprojekt kring svenskundervisningen. Stödet har emellertid varit av mycket ringa natur. För att på allvar främja svenskundervisningen behövs betydligt större ekonomiska resurser och ett systematiskt heltäckande arbete.

---

²⁵ Den grundläggande utbildningen 2020 – allmänna riksomfattande mål och timfördelningen, Undervisnings- och kulturministeriet, 1.6.2010.

²⁶ Se t.ex. Allen Mary: Reading achievement of students in French immersion programs, Education Quarterly Review, vol. 9, No. 4, 2004.

Ett av dessa projekt har utmynnat i rapporten "Svenska i finska gymnasier"²⁷ där ett forskar-team vid Helsingfors universitet utifrån diskussioner med elever och lärare framlägger följande förslag: 1) det behövs mera tid för språkinläring, 2) eleverna vill lära sig vardagssvenska i tal och skrift i stället för en kraftig betoning på grammatik 3) eleverna vill bekanta sig med det svenska språket utanför undervisningen genom kulturevenemang, studiebesök och gäster i skolan. Forskarna lyfter också fram att undervisning i språk är mer framgångsrikt om det integreras med andra ämnen i stället för att undervisas som ett separat ämne, ett påståande som vinner gehör i den färskas EU-rapporten *Study on the Contribution of Multilingualism to Creativity*.²⁸

Det faktum att antalet finskspråkiga elever som skriver svenska har minskat är en del av en allmän trend. Utbildningsstyrelsens rapporter Kvantitativa indikatorer för utbildningen visar att det har skett en oroväckande minskning i intresset för språkstudier i Finland. I en jämförelse av statistik från åren 2001 och 2009 framgår att antalet gymnasieelever som läser tyska och franska har halverats.

Samma trend gäller för ryskan. År 2001 läste 6,1 procent ryska som A- eller B-språk. År 2009 är antalet 3 procent.²⁹ År 2001 läste 66 procent av gymnasieeleverna tre eller flera språk. År 2009 är det endast 53,5 procent som läser minst tre språk.³⁰

Det är oroväckande att allt färre elever läser språk, samtidigt som vikten av goda språkkunskaper betonas för att Finland ska kunna upprätthålla sin internationella konkurrensförmåga.³¹ Juhani Lönnroth, tidigare generaldirektör för översättningstjänster vid Europeiska kommissionen, skriver träffande i en debattartikel: "När man ute i EU ivrar för mångspråkighet, ivrar man här (i Finland) för en de facto minskning av tvåspråkigheten och därmed en begränsning av tillgången till offentliga eller privata jobb som kräver kunskaper i bägge nationalspråken."³²

Styrgruppen uppmanar därför nästa regering att vidta snabba åtgärder för att öka språkkunskaperna i Finland, till exempel genom att göra upp ett nationellt språkmål som definierar vilka främmande språkkunskaper Finland behöver.

---

²⁷ Green-Vänttinen Maria, Korkman Christina och Lehti-Eklund Hanna: Svenska i finska gymnasier. Nordica och Svenska Social- och kommunalhögskolan, 2010.

²⁸ Study on the Contribution of Multilingualism to Creativity. European Commission, Directorate General Education and Culture. 16.7.2009. Rapporten hänvisar också till flera undersökningar som visar att tidig två- eller flerspråkighet leder till bättre prestationsförmåga och kreativt tänkande, underlättar problemlösning och social interaktion samt leder till bättre skolframgång.

²⁹ Här kan man emellertid se ett litet trenderbrott. 2008 var antalet nere i 2,5 procent.

³⁰ Kvantitativa indikatorer för utbildningen 2004 och Kvantitativa indikatorer för utbildningen 2010. Utbildningsstyrelsen.

³¹ Det här gäller uttryckligen också kunskaper i svenska. I det allt mer integrerade ekonomiska samarbetet mellan Finland och Sverige är svensktalande arbetstagare i dag en bristvara. Det framkommer i en rapport av forskardoktor Wilhelm Barner-Rasmussen. Se bilaga 8, Finns det ett business-case för svenskan? – Studie om språkanvändning i handeln och det ekonomiska samarbetet mellan Finland och Sverige.

³² Juhani Lönnroth, Språkdebatten saknar djup och visioner, Hufvudstadsbladet, 8.1.2011.

8. Språket i social- och hälsovården samt specialistsjukvården

ÅTGÄRDER:

17. Social- och hälsovårdsministeriet bör precisera lagstiftningen, så att patientens rätt till patientjournalsdokument (epikriser och andra vårddokument) på eget språk, finska eller svenska, garanteras i praktiken. Ministeriet bör säkerställa att alla dataförvaltningssystem fungerar på landets båda nationalspråk.

18. För att råda bot på de stora bristerna i tillgodoseendet av språkliga rättigheter inom vården, bör övervakningen och uppföljningen skärpas. Alla tvåspråkiga sjukvårdsdistrikt, men också kommunala social- och hälsovårdsenheter, bör ha konkreta språkprogram för hur detta görs.

19. Ledningen i kommuner och samkommuner bör skärpa övervakningen för att se till att kommuninvånarnas språkliga rättigheter förverkligas vid upphandling av tjänster inom social- och hälsovården samt specialistsjukvården. De språkliga kriterierna bör slås fast redan när upphandlingen planeras och skrivas in i avtalen.

20. Kommunerna bör utreda alternativa sätt att ordna servicen inom primärvården. Genom kommunala betalningsförbindelser och servicesedlar kunde klienter och patienter ges möjlighet att välja en serviceleverantör som kan garantera vård på eget språk, finska eller svenska.

Det är allmänt erkänt att personer som är fysiskt eller psykiskt sjuka är speciellt beroende av vård

på sitt eget modersmål. Det här gäller i all synnerhet barn och äldre personer. Den som är sjuk befinner sig i en sårbar situation och klarar ofta inte av att kommunicera och använda främmande språk i samma utsträckning som i vanliga fall. I t.ex. mentalvården är språket också en central del av själva vårdprocessen. I Finland finns det dessutom (också om Åland inte beaktas) tiotusentals svenskspråkiga som inte klarar sig på finska, eller har mycket bristfälliga kunskaper i språket.

Bestämmelser om patienters rätt att använda finska eller svenska i vårdssituationer finns i 10, 18 och 20 § i språklagen (423/2003). Bestämmelser om kommunernas och samkommunernas skyldighet att tillhandahålla hälso- och sjukvårdstjänster på finska och svenska finns i folkhälsolagen (66/1972) och i lagen om specialiserad sjukvård (1062/1989). Den nya lagen om hälso- och sjukvård, som träder i kraft 1.5.2011, innehåller bestämmelser om kommunernas och samkommunernas skyldighet och möjlighet att samarbeta för att tillhandahålla hälso- och sjukvårdstjänster på finska och svenska. De nya bestämmelserna motsvarar tidigare bestämmelser i folkhälsolagen och specialistsjukvårdslagen. Övriga bestämmelser om de offentliga myndigheternas skyldighet att erbjuda social- och hälsovårdstjänster på två språk konkretiseras i speciallagstiftningen, så som i socialvårdslagen (710/1982), lagen om patientens ställning och rättigheter (785/1992) och lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000).

I dag har ansvariga myndigheter stora svårigheter att leva upp till språklagens och speciallagstiftningens förpliktelser. De språkliga rättigheterna inom social- och hälsovården tillgodoses inte tillräckligt väl. Detta har man starkt påtalat i både statsrådets språkberättelse, i internationella

expertbedömningar och det framkommer tydligt också i Folktingets språkskyddsverksamhet. Europarådets ministerkommitté konstaterade i november 2007, att de språkliga rättigheterna inom social- och hälsovården i Finland inte tillgodoses tillräckligt väl utifrån språklagstiftningens bestämmelser. Under ett besök i Helsingfors i december 2010 upprepade Europarådets experter denna kritik och noterade att väldigt litet har gjorts för att lösa problemen.

Justitieombudsmannen får in rätt få klagomål gällande språkfrågor inom social-, hälso- och specialistsjukvården. Under de senaste åren har 25-35 ärenden per år gällt det svenska språket och en del av dessa social- och hälsovården.³³ Däremot vänder sig allt fler medborgare med klagomål om språkliga brister i vården till Folktinget. Av alla de anmälningar om brister i tillgodoseendet av medborgarnas språkliga rättigheter som Folktinget får in (80-100 per år), handlar numera ca en fjärdedel om social- och hälsovården samt specialistsjukvården. Här finns klagomål om brister i själva vården, då många läkare och annan personal inte kan ge vård på svenska. Ett annat problem är avsaknaden av anvisningar och informationsmaterial på svenska som hänför till vården samt bristande skyltning. Ett stort problem är att patienterna inte får t.ex. epikriser och andra vårddokument som gäller t.ex. eftervården, på sitt modersmål. Speciellt dålig är situationen i huvudstadsregionen. Patienter som har meddelat att de inte talar finska har upprepade gånger fått all korrespondens på finska och inte heller kunnat använda sitt modersmål i vårdsituationen. Här är det viktigt att påpeka att tvåspråkiga kommuner och samkommuner för sjukvårdsdistrikt är skyldiga att självmant se till att språkbestämmelserna uppfylls.

Justitieombudsmannen har den 10 juni 2008 (Dnr 3086/4/06) konstaterat att en patient har rätt att få ta del av patientjournalsdokument som gäller den egna vården på sitt modersmål, finska eller svenska. JO påpekar emellertid att lagstiftningen i denna fråga är oklar. Styrgruppen uppmanar därför Social- och hälsovårdsministeriet att i snabb takt utarbeta en lagstiftning som entydigt preciserar att patienten har rätt till patientjournalsdokument (epikriser och andra vårddokument) på eget språk. En delorsak till existerande problem är dåligt genomförda datatekniska lösningar, vilket också statsrådet konstaterat i sin språkberättelse. Därför är det viktigt att redan vid planeringen av nya dataförvaltningssystem för vissa sig om att systemen fungerar på landets båda nationalspråk, finska och svenska. Systemen måste kunna registrera patientens språk, ge en omedelbar signal till personalen om det språk patienten talar och definiera hur remisser, recept och vårdanvisningar kan skrivas ut på patientens eget språk.

I dag har upphandling av tjänster blivit allt vanligare i kommuner och samkommuner. Styrgruppen vill poängtera att även då tjänster köps är myndigheterna skyldiga att se till att kommuninvånarnas språkliga rättigheter förverkligas. Därför är det viktigt att fastslå de språkliga kriterierna redan när upphandlingen planeras, dvs. vilka personer och språkgrupper tjänsterna är avsedda för. Vid en upphandling bör den producent väljas som bäst motsvarar de kriterier som ställs – pris, kompetens, servicenivå – men utan att ge vika på språkkraven som är ett grundläggande krav. De språkliga skyldigheterna bör också skrivas in i köpavtalen, och efterföljningen bör övervakas av de ansvariga myndigheterna.

---

³³ Siffran för 2009 var betydligt högre. JO tog emot 345 klagomål i samband med att HNS meddelade att man kommer att lägga ner avdelningar vid Västra Nylands sjukhus i Ekenäs. I många klagomål uttrycktes oro över att den svenskspråkiga befolkningen i Västra Nyland inte kommer att få vård på sitt eget modersmål (Riksdagens justitieombudsman berättelse år 2009).

Flera kommuner och samkommuner har infört språkprogram för att garantera service på landets nationalspråk. Helsingfors och Nylands sjukvårdsdistrikt (HNS) har godkänt ett språkprogram och håller på att utveckla flera metoder för att stärka det svenska språket. Språkprogrammet definierar nivån på målsättningen, vilka åtgärder som ska genomföras, vem som ansvarar och har inbyggda indikatorer som mäter framgång. För att sporra kunskaper i svenska ordnas kurser i svenska, språkbrukstillägg har införts och de anställda bär flaggor som indikerar vilka språk de talar. Språkprogrammet övervakas av en styrgrupp som har samlat kring sig ett nätverk av kontaktpersoner sk. "språkambassadörer". HNS har också en nämnd för minoritetsspråk som följer med att servicen på nationalspråken fungerar, samt sektioner i varje enskilt sjukhusområde. Under 2011 kommer HNS att ge ut en broschyr om de språkliga rättigheterna i vårdssituationer och man kommer också att trycka upp flera tusen exemplar av den finsk-svenska ordboken "Jag är här för dig"³⁴ för att dela ut till personalen.

Styrgruppen ser det arbete som har påbörjats vid HNS som ett steg framåt och speciellt det att den högsta ledningen har ställt sig i spetsen och prioriterar språkfrågan. Styrgruppen ser också med till-

fredsställelse på att Egentliga Finlands sjukvårdsdistrikt under hösten 2010 har antagit ett liknande språkprogram, där man vill satsa på "patientens livskvalitet" genom att garantera språklig service. Bland annat kommer man att höja personalens språktillägg. För att språkprogrammen inte ska förbli teoretiska formuleringar är det oerhört viktigt att de kontinuerligt följs upp och utvärderas. Dyliga konkreta åtgärder genom språkprogram behövs i alla tvåspråkiga sjukvårdsdistrikt.

Social- och hälsovårdsenheterna i de tvåspråkiga kommunerna bör också göra upp konkreta planer för hur patienternas och klienternas språkliga rättigheter tillgodoses i praktiken. I vissa kommuner, som i Åbo och Helsingfors, har man utvecklat ett system med egna enheter inom primärhälsovården eller utsett vissa hälsocentraler som ska garantera svenskspråkig service. Läkarbrist har emellertid lett till att köerna vid dessa hälsocentraler har blivit långa och att de inte har kunnat ta emot alla patienter. Här kunde kommunerna fördomsfritt utreda alternativa sätt att ordna servicen. Genom kommunala betalningsförbindelser och servicesedlar kunde klienter och patienter ges möjlighet att välja en serviceleverantör som kan garantera vård på eget språk.

---

³⁴ Jag är här för dig – en finsk-svensk ordlista för vårdare, utgiven av Folktinget, 2009.

9. Integrering på svenska

ÅTGÄRDER:

21. Integrationsutbildningen, inklusive språkutbildningen, bör ges även på svenska inom svensk- eller tvåspråkiga orter, emellertid så att även det andra inhemska språket beaktas. För detta ändamål bör det utarbetas läromedel i svenska.

22. Språkinläring och arbete bör gå hand i hand, dvs. vid arbetsrelaterad invandring ges språkfärdigheter på arbetsplatsen. Genom att i högre grad använda läroavtalsystem i anslutning till integrationsutbildningen kan man skapa trygga integrationsstigar.

23. Hela invandrarfamiljen bör integreras i när-samhället, t.ex. genom att barn och mödrar gemensamt deltar i dagis och dagklubbar. Det här möjliggör en naturlig språkinläring. För att speciellt kvinnor ska kunna studera bör det erbjudas dagklubbar för invandrarbarn.

En ny integrationslag beräknas träda i kraft i Finland den 1 september 2011. Enligt den nya lagen kommer alla som flyttar till Finland att få basinformation om det finländska samhället och handledning om tjänster ska erbjudas dem som får uppehållstillstånd eller registrerar sin uppehållsrätt. De som flyttar till Finland erbjuds en inledande kartläggning där man bl.a. utreder behovet av språkutbildning och andra åtgärder för att främja integrationen. Arbetskraftsbyrån gör kartläggningen för arbetslösa invandrare, medan kommunen sköter kartläggningen för invandrare som

erhåller utkomststöd. Syftet med kartläggningen är att snabbare och effektivare påbörja integrationsutbildningen av invandrarna, en utbildning som innehåller språkstudier och undervisning i samhällsliga frågor. Utbildningsstyrelsens har utarbetat anvisningar för integrationsutbildningen.

För att utveckla integrationsutbildningen innehåller den nya integrationslagen bestämmelser om en försökslag som trädde i kraft den 1 januari 2011. Med projektet Delaktig i Finland (med verksamhetsperioden 22.3.2010-30.6.2013) söker man nya modeller, arrangemang och innehåll i sättet att ordna integrationsutbildningen. Målet är att bättra styra invandrarna direkt till arbetsmarknaden och att stödja integrationen av de invandrare som redan har ett jobb. Andra mål är att utveckla bättre modeller för invandrare som behöver särskilt stöd och att stödja invandrarbarn och invandrarungdomar. Inom ramen för dessa utvecklingsprojekt ska kommunerna samarbeta med arbetsförvaltningen och den tredje sektorn för att skapa både kundvänliga och kostnadseffektiva modeller för integrationsutbildningen. Försöket finansieras av staten, Suomen Kulttuurirahasto och Svenska Kulturfonden. Modellernas effekt kommer att utvärderas i förhållande till det nuvarande systemet och utifrån det införs nödvändiga ändringar i lagstiftningen.

Det är viktigt att invandrare integreras i Finland både på finska och på svenska. Det finns utmärkta exempel på integrering, t.ex. i Närpes och Korsnäs, där invandrare har anvisats svenska kurser och snabbt integrerats i samhället. Men det finns också exempel på personer som anvisats svenska kurser och som senare, till exempel vid flyttning till orter där finskan är det dominerande språket, känt sig frustrerade då de insett att svenskan inte

räcker till för att kommunicera. Utgångspunkten bör vara att invandrare och flyktingar som bor på tvåspråkiga orter ska erbjudas integreringsmöjligheter på båda språken. På enspråkigt svenska orter är det naturligt att integreringen börjar på svenska. På enspråkigt finska orter är det lika naturligt att integreringen börjar på finska. På tvåspråkiga orter bör myndigheterna erbjuda invandraren alternativ. Det är inte alltid självklart att integreringen lyckas bäst på majoritetens språk, utan faktorer som sociala nätverk spelar en viktig roll. I dag är det ingen självklarhet att personer kan välja att integreras på svenska ens i de tvåspråkiga kommuner där svenskan är i majoritet. Integrering på svenska försvåras av att det inte finns läromedel i svenska som andra språk och av att det är svårt att få platser på svenskt dagis.

Språkinläring och arbete bör gå hand i hand, dvs. vid arbetsrelaterad invandring ges språkfärdigheter på arbetsplatsen. Genom att i högre utsträckning använda läroavtalssystem i anslutning till

integrationsutbildningen, kan man skapa trygga integrationsstigar. Även den part i en invandrarfamilj som inte arbetar bör integreras i närsamhället, t.ex. genom att barn och mödrar gemensamt deltar i dagis och dagklubbar. Det här möjliggör en naturlig språkinläring. För att speciellt kvinnor ska kunna studera bör det erbjudas dagklubbar för invandrarbarn.

Existerande institutioner, så som medborgar- och arbetarinstitut samt folkhögskolor, kan också ta en aktivare roll i integreringen. I dessa tränas språket på ett naturligt sätt i samband med olika kurser. Det bör även utvecklas virtuella miljöer för egeninläring, med betoning på yrkesrelaterade frågor.

Kommunerna i Finland har olika erfarenhet gällande integrering av invandrare. Därför är det viktigt att utveckla ett system för utbyte av sk. best practice mellan kommuner och institutioner vad gäller integration i det finlandssvenska samhället.

10. Språk och medier

ÅTGÄRDER:

24. Statsmakten garanterar att svenska YLE får tillräckliga resurser för att tillhandahålla public service-tjänster på lika grunder till den finsk- och svenskspråkiga befolkningen i Finland.

25. Det selektiva presstödet bör höjas för att kunna garantera en svenskspråkig nyhetsbyråverksamhet som stöd för de svenskspråkiga dagstidningarna samt för att garantera mångfalden i den svenskspråkiga tidskrifts- och tidningspressen.

Medielandskapet har en stor betydelse för svenskans framtid i Finland. Det är viktigt att den finsk- och svenskspråkiga befolkningen, oberoende av modersmål, får sina grundlagsenliga rättigheter tillgodosedda på lika grunder. Tillgången till public service på svenska och en mångfald av svenskspråkiga tidningar och tidskrifter är en förutsätt-

ning för att upprätthålla och utveckla en levande svenskspråkig identitet.

För att YLE ska kunna utföra sitt public service-uppdrag krävs en stabil ekonomi. Det är speciellt viktigt att garantera tillräckliga resurser för nyhets-, aktualitets- och utbildningsprogram och för barn- och ungdomsprogram. Barnprogrammen är en del i identitetsbygget för svenskspråkiga barn men kan också ses som en del i utvecklandet av kunskaper i svenska för finskspråkiga barn. Styrgruppen anser att barnprogram, som t.ex. BUU-klubben, kan fungera som en naturlig inkörsport till det svenska språket och till den finlandssvenska kulturen.

Tidningar agerar på den fria marknaden. Här vill styrgruppen emellertid betona vikten av att skapa förutsättningar för att båda nationalspråkgrupperna inom sina närmiljöer ska kunna läsa nyheter och få annan information från dagspressen på sitt modersmål. Därför är det viktigt att höja det stöd som ges för att upprätthålla en svenskspråkig nyhetsbyråverksamhet.

AVSLUTNING

Finland står inför ett vägval. För oss är valet enkelt. Vi vill att Finland förblir ett land med två levande nationalspråk. För det behövs en mobilisering på bred front och en ökad förståelse för det svenska språkets plats och funktion i det finländska samhället. Det svenska språket har spelat en central roll i Finlands historia, i formandet av vår nationella identitet och utgör i dag också en viktig byggsten i vår nordiska identitet. Vi tror på ett mångkulturellt Finland där svenskan fortfarande utgör ett starkt band till Norden, kan fungera som en inkörspport till andra språk och utgör en

grund för en levande förståelse av landets kultur och historia.

Vi efterlyser därför en politisk vilja bland landets ledande politiker att stå upp för Finlands båda nationalspråk. Vi förväntar oss att styrgruppens förslag vinner understöd och inkluderas i nästa regeringsprogram som konkreta åtgärdsförslag. Vi litar på att den nya regeringen, med statsministern i spetsen, tar ett aktivt ansvar för att myndigheterna tryggar att befolkningens språkliga rättigheter tillgodoses på det sätt som gäller för de grundläggande fri- och rättigheterna.

FOLKTINGET
SVENSKA FINLANDS FOLKTING

Lönnrotsgatan 3 A 3
00120 Helsingfors
tfn +358 9 6844 250
www.folktinget.fi